

crkva u svijetu

PRILOZI

KRŠĆANSTVO I SUVREMENA NEVJERA

Jakov Jukić

Poteškoće u određivanju pojma nevjere

Iako se izraz nevjera ili ateizam često upotrebljava, nije to po sebi nika-ko do kraja jasan i dovoljno određen pojam. Stoga ne treba žuriti s njegovom definicijom. Ateizam naime nije neka stalna kategorija u čovjeku koja se ne bi mogla mijenjati i koja se nikad ne mijenja. Napro- tiv, nevjerovanje je dinamičan i višeznačan pojam. Imenom ateizam pokrivaju se pojave koje između sebe mogu biti vrlo različite.

Složenost i poteškoće opažaju se već u običnom stupnjevanju intenzite- ta nevjerovanja ili vjerovanja. Neki odbacuju kršćanstvo, ali ne trgaju potpuno s vjerom i religijom; drugi prihvaćaju kršćanstvo, a odbacuju katolicizam i njegovu Crkvu; mnogi su ravnodušni spram religije, dok se treći opiru svakoj religiji uopće. Društvena znanost upozorava da se vjernici ili zavrtače u religioznu privatnost ili ostaju sociološki vezani za izvanjske sadržaje i obredne obveze kršćanstva. Isto tako skupine vjerni- ka prihvaćaju samo onostranu dimenziju kršćanstva, dok ga drugi žele ostvariti u društvenoj angažiranosti. Teško je, dakle, utvrditi gdje točno počinje vjera, a gdje završava nevjera.

Opća tipologija nevjere

Koncilski se dokumenti najviše bave tipologijom ateizma. Koncil ih ovako nabraja: sustavni ili teorijski ateizam koji Boga izričito nijeće; agnostički ateizam koji drži da čovjek ne može o Bogu uopće ništa sigurno tvrditi; semantički ateizam koji proučava pitanje o Bogu takvom metodom da se dobiva dojam da to pitanje nema smisla; pozitivistički ateizam s kojim mnogi neopravdano prekoračuju granice pozitivnih zna-

nosti, tvrdeći da se sve objašnjava samo tom znanstvenom metodom; humanistički ateizam koji toliko uzvisuje čovjeka da vjera u Boga gubi svaku snagu; predreligiozni ateizam koji pitanje o Bogu uopće ne nači-
nje; tehnički ateizam koji tvrdi da se sloboda sastoji u tome da je čovjek sam sebi svrha i jedini graditelj svoje povijesti.

Posebno poglavlje zauzima marksistički ateizam, prema kojemu religija smeta zamahu oslobođenja, ukoliko čovjekovu nadu usmjeruje prema onostranome i iluzornom životu vjere te ga time odvraća od izgradnje zemaljskog grada.

Posebna tipologija nevjere

U našim prilikama možda bi bila primjerenija neka drugačija tipologija ateizma, iako je ona sigurno već obuhvaćena u općoj koncilskoj tipolo-
giji. Takva tipologija — koliko nam se čini — uključuje četini vrste ateizma: ideološki, potrošački, politički i uvjetni ili budući ateizam.

Ideološki ateizam je u stvari pozitivistički ili prosvjetiteljski ateizam koji religiju označava kao neznanstveni pogled na svijet. Taj ateizam je s mnogim sadržajima prisutan u tradicionalnom marksizmu, premda ga se ovaj u svojim vrsnijim dostignućima očito sve više odriče.

Potrošački ateizam nastupa zajedno s povećanjem standarda života, otkrićem potrošnje, obećanjima blagostanja. To je ideologija privatizir-
anog i sekulariziranog svijeta, koja »zlatom« potkupljuje slobodu i time suzuje potrebu za duhovnim vrednotama. Zato danas u ljudskim duša-
ma više hara ravnodušnost nego mržnja na religiju. Sva sociološka istraživanja potvrđuju da je u našim prilikama taj ateizam postao naj-
opasnijim i najraširenijim fenomenom.

Politički ateizam uspostavlja poseban stil u društvenom životu. Politika postaje najvažnija ljudska djelatnost, što ima za posljedicu da ostale
djelatnosti gube na značenju. Religija time ulazi u oblast nebitnih i sporednih stvari. A religija je uvijek — već po svojem određenju —
neki opći i vrlo zahtjevni svjetonazor koji traži cijelog čovjeka. Odatle stanovit rascjep između društvene važnosti politike i sveobuhvatnih zahtjeva religije.

Uvjetni ili budući ateizam doduše ne niječe religiju, ali joj proriče sigurno iščeznuće u budućnosti. Prema tom mišljenju religija će postojati sve dotle dok njezini korijeni — otuđeni svijet — ne budu konačno podrezani. Težište je dakle stavljeno na društvenu praksu, a ne na ateističku teoriju. Ali nije ipak svejedno da upravo ta praksa nužno i neprevarljivo vodi ukidanju religije.

Uzroci nevjere

Nije lako odrediti sve uzroke nevjerovanja. Na društvenoj razini — da ne spominjemo druge — ima ih mnogo, iako nisu svi istog intenziteta i učinkovitosti. Obično se kao poticaji suvremenom nevjerovanju navode tipični društveni procesi: urbanizacija prostora i demografska kon-

centracija, industrijalizacija i racionalizacija života, zaokupljenost potrošnjom, priklon užitku i moć sredstava priopćavanja, vanjska migracija i unutrašnja seljenja, porast školske spreme i širenje naobrazbe.

U tom sklopu treba odmah pitati: zašto čovjeku u gradskom ozračju tako brzo zahiruje sluh za religiozne vrednote, a tako naglo raste želja za zgrtanjem bogatstva i varljivim zemaljskim uporištima? Je li to možda zato što je u kratkom vremenskom razdoblju otkrio svijet nezaluzenog bogatstva i naglo iskoračio iz kruga siromaštva i društvene nesigurnosti? Zato mu nove gradske upitnosti tek dolaze u susret. A one mogu biti veći povod za vjeru nego što se to pretpostavlja. Grad iznjedrjuje nasilje, osamljenost, otuđenje, igru požude i dosadu.

Nevjera u Crkvi

Iako su netom pobrojani uzroci ateizma općenito poznati i znanstveno priznati, manje se spominje da je središnji razlog toj pojavi vjerojatno u mlakosti i izdaji kršćana, u njihovoj svakidašnjoj životnoj nevjeri. Kršćani se na žalost često ponašaju i misle kao da nisu nikad čuli za Kristovu poruku, pokazujući na taj način svijetu da postoji i neko bolno nekršćanstvo kršćana, koje zastire pogled ljudima u zemaljsko lice Kristovo, Crkvu. Svejedno je pri tome da li se radilo o svećenicima ili o laicima.

Dapače, čini se da je samo vjerodostojnim življenjem kršćanskih tajni — u sebi i izvan sebe — moguće suziti prostor ravnodušnosti, što upućuje na zaključak da je sudbina nevjere zapravo u rukama vjernika i njihove religiozne gorljivosti i samosvojnosti. Ako se kršćani ne budu među sobom ljubili i opraštali, svijet neće susresti Crkvu. Stoga kršćani imaju samo jednu ozbiljnu kušnju i samo jednu sudbonosnu pogrešku: svjetovnost. Od nje zacijelo dolaze i suvremeni religiozni umor i sablažnjivi rascjepi u Crkvi.

Rasprostranjenost nevjere

Na našem području nisu obavljena sociološka istraživanja u pogledu ustanovljavanja postotka ateista među pučanstvom, osim u nekim iznimnim slučajevima, što međutim nije dovoljno za općenitije i sigurnije zaključke. Prema tim djelomičnim podacima ateistička populacija čini u nas oko jedne trećine sveukupnog stanovništva s tendencijom blagog povećanja. Najveći porast zabilježen je ipak među onima koji se izjašnjavaju kao ravnodušni spram pitanja religije.

U studenata je stanje nešto drugačije, ali oni nisu reprezentativni društveni sloj. Novija pak istraživanja su pokazala da je među mladeži značajnije porastao udio onih koji se priznaju vjernicima. O toj pojavi nije lako davati konačan sud. Možda je povećana religioznost posljedica promjena u društvenom i gospodarskom životu, ali nije isključeno da potražnja za svetim dolazi od nezadovoljstva mladih što su isključivo okrenuti svjetovnome, pa ostaju gladni religioznih i mističkih poticaja. U svakom slučaju vrijeme će pokazati koji su istinski razlozi bili u pozadini te najnovije pojave.

Odnosi s onima koji ne vjeruju

Ako je nevjera za kršćanstvo nepovoljna i zagonetna povijesna zbiljnost, s nevjernicima nije isto. Oni su ljudska bića, a kršćanin spram bližnjeg mora imati samo odnos ljubavi i praštanja. Kad bi drugačije bilo, kršćanstvo bi zacijelo postalo posve različito od sebe, neka mudrost ili ideologija, a ne bitno vjera milosrđa i spasenja. Zato Crkva preporučuje i pokušava ostvariti dijalog s onima koji ne vjeruju.

Taj dijalog treba biti do kraja iskren, pun povjerenja, dobrohotan, opraštajući, bratski, bez dodvoravanja i lažnog samooptuživanja. Ta možebitna lukavost i onako danas ne može nikoga ozbiljno oduševiti i privući, posebno ne mlade. U potrošačkoj civilizaciji sloboda u grijehu je gotovo iscrpljena, pa se sada može svijetu ponuditi kršćanska sloboda od grijeha. A to nije lako i ne ide bez Križa, ali istinu treba reći, ma koliko gorka bila. Jer tu je istinu svojim životom Krist otkrio ljudima.

Misterij nevjere

S nevjerom ćemo imati uvijek posla: bilo u nama, bilo izvan nas, bilo oko nas. Ako je čin vjere tajna — a doista jest — onda je to višestruko i čin nevjerovanja. U *Gaudium et Spes* piše: »Svaki čovjek ostaje sam sebi neriješeno, nerazgovijetno pitanje« (GS, 21).

Pred tim golemim misterijem kršćani bi morali zauzeti stajalište smjernosti, skromnosti, povjerenja i odgovornosti. Poziv na dijalog s ateistima istodobno je, dakle, poziv kršćanima na iskrenije i zahtjevnije življenje kršćanstva. Posebno u Crkvi, među svećenicima i vjernicima. Crkva bez ljubavi u sebi je mrtva Crkva.

TRAGANJE

Anita Pavić

kad padnu magle
uzaludno ću tragati
za stopama dobrih

oni će se nepovratno izgubiti
u bjelini prostora
nestat će ih u dubokim vodama

a moje će ih oči tražiti
da prozborimo toplu riječ
i da nas studen ne pokopa